

Nr 13

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vuxenutbildning jämte motioner.

Propositionen

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1971:1 (bilaga 10, punkterna G 5—G 7) beräknat medel för nedannämnda ändamål, har Kungl. Maj:t i propositionen 1971: 37 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 26 februari 1971 föreslagit riksdagen att

1. anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i studiemedelsförordningen (1964: 401),

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser som behövs för att införa ett system med interkommunal ersättning på den kommunala vuxenutbildningens område,

3. godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet i fråga om inrättande av och skolledning för särskild skolenhet med kommunal vuxenutbildning m. m.,

4. medge att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln får tas i anspråk under budgetåret 1971/72 för försöksverksamhet med viss vuxenutbildning,

5. godkänna vad som i övrigt förordats i statsrådsprotokollet om kommunal vuxenutbildning, studiecirkelar och fria läromedel vid statliga läroanstalter,

6. till Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 000 000 kr.,

7. till Bidrag till studiecirkelverksamheten för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 000 000 kr.,

8. till Bidrag till studieförbund för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 8 900 000 kr.

Propositionen 1971: 37 har behandlats av socialförsäkringsutskottet såvitt angår författningsförslaget. Övriga delar av propositionen har hänvisats till utbildningsutskottet.

Vuxenutbildningen har nått en betydande omfattning. Mer än 1 milj. vuxna deltar i någon form av utbildning. De skiftande förkunskaperna liksom de skilda behoven av förbättrad utbildning har gjort det nödvändigt att erbjuda de vuxna flera alternativa studiemöjligheter. Folkbild-

ningsorganisationerna liksom folkhögskolan har en lång tradition på utbildningsområdet. På 1960-talet har tillkommit bl. a. arbetsmarknadsutbildning, vuxenutbildning i radio och TV samt statlig och kommunal vuxenutbildning. Totalt satsar staten ca 1 miljard kr. på vuxenutbildning innevarande budgetår.

De ökade statliga insatserna har skapat utrymme för en snabb expansion av bl. a. den kommunala vuxenutbildningen. År 1968 anordnade endast 30 kommuner vuxenutbildning. I dag anordnas sådan utbildning i mer än 300 kommuner. Av deltagarna i kommunal vuxenutbildning är närmare en tredjedel över 35 år, medan medianåldern är inemot 30 år. I propositionen framhålls att det likväl återstår väsentliga mål att förverkliga.

Formellt står den kommunala vuxenutbildningen öppen för alla. Men erfarenheter visar att studiehindren är betydande för stora grupper av medborgare. Vuxenutbildningen når fortfarande inte dem som har det största behovet av sådan utbildning.

Mot denna bakgrund framstår en starkare styrning av den fortsatta utbyggnaden av den kommunala vuxenutbildningen som önskvärd. Tillgängliga resurser måste i större utsträckning ställas till förfogande för dem som är utbildningsmässigt mest missgynnade. Därför bör enligt propositionen en prioritering av grundskolutbildningen i fortsättningen äga rum. Kurserna på gymnasieskolans nivå föreslås öka med 10 %.

Frågan om intagning av studerande till vuxenutbildning måste — enligt vad som framhålls i propositionen — ägnas ökad uppmärksamhet. Särskilda intagningsnämnder för vuxenutbildning kommer att inrättas av kommunerna. Ett statsbidrag om totalt 2 % av statsbidraget till lärare och skolledare föreslås utgå till kommunerna som bidrag till utgifter för intagningsverksamheten m. m.

I propositionen föreslås också vissa åtgärder för den kommunala vuxenutbildningen i glesbygdsområdena. Minimiantalet elever för inrättande av kurs föreslås bli sänkt från tolv till åtta. Vidare föreslås bidrag till resekostnader och traktamente för studiehandledare vid allmän studiecirkel och lärare i kommunal vuxenutbildning. Slutligen avses bestämmelser komma att meddelas som inom glesbygd gör det möjligt för lärare i ungdomsskolan att i sin tjänst inräkna tjänstgöring i kommunal vuxenutbildning.

I propositionen behandlas i anslutning till förslag från läromedelsutredningen och 1968 års studiemedelsutredning även vissa studiesociala frågor. Bl. a. införs möjlighet för deltidsstuderande att erhålla studiemedel.

Anslagsberäkningarna för nästa budgetår innebär en uppräknings med 64,5 milj. kr.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels motionen 1971: 71 av herrar Jönsson i Arlov (s) och Johnsson i Blentarp (s) vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om ett sådant tillägg i stadgan för gymnasial vuxenutbildning att skollagens 2 kap. 9 § c och skolstadgans 9 kap. 5 § c görs tillämpliga även för den gymnasiala vuxenutbildningen och att tillägg görs i stadgan för gymnasial vuxenutbildning så att lärare, som undervisar minst fyra veckotimmar i gymnasial vuxenutbildning, bereds tillfälle att under tid motsvarande minst en dag varje läsår delta i av skolöverstyrelsen, länskolnämnd eller skolstyrelse anordnad fortbildning,

dels motionen 1971: 199 av herrar Stålhammar (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställt att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t hemställa att statsbidragen till vuxenutbildningen får en sådan utformning, att det blir möjligt att till de kommunala vuxenutbildningsråden knyta en studierådgivare med uppgift att biträda de vuxenstudierande med individuell studierådgivning och studieplanering,

dels motionen 1971: 372 av herrar Helén (fp) och Hedlund (c) vari hemställt att riksdagen måtte besluta att

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt tillsatt kommitté vari även skall ingå representanter för näringsliv och organisationer, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt a) vuxenutbildning bedriven av kommuner, organisationer, företag och institutioner, b) det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen, c) vuxenutbildningens lokala och regionala organisation, d) radio/TV-verksamhet för vuxenutbildning och möjligheterna för kompletterande regional undervisning,

2. godkänna att statsbidrag till central kursverksamhet skall utgå till även annan organisation med direktanslutna medlemmar än löntagarorganisation enligt vad i motionen anförts,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa föreskrifterna härför,

dels motionen 1971: 855 av herrar Fransson (c) och Andersson i Nybro (c) vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t på basis av inhämtade erfarenheter begär en skyndsamt utredning med sikte på det fortsatta reformarbetet för vuxenutbildning för de grupper som i dag inte kommer i kontakt med redan etablerade undervisningsmetoder,

dels motionen 1971: 864 av herr Johansson i Växjö m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag för införande av fasta tjänster inom vuxenutbildningen på i motionen anförda grunder,

dels motionen 1971: 871 av fru Lewén-Eliasson (s) och fröken Mattson (s) vari hemställt att riksdagen med beaktande av vad i motionen

anförts i skrivelse till Kungl. Maj:t begär igångsättande av organiserade försök på några orter med uppsökande verksamhet inom vuxenutbildningen särskilt inriktad på de hemarbetande kvinnorna,

dels motionen 1971: 894 av herr Sellgren m. fl. (fp, c, m) vari hemställtts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att vid statens skola för vuxna i Härnösand får utan hinder av vad som stadgas i 13 § SFS 1967: 452 bedrivas försöksverksamhet med lägre antal elever än vad som stadgas i nämnda paragraf,

dels motionen 1971: 1308 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp, c) vari hemställtts att riksdagen

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att minimitalet för inrättande av ämneskurs på ort utanför gymnasieort sänks från 12 till 8,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att bestämmelserna rörande interkommunal ersättning utformas så att en samverkan mellan kommuner i glesbygd vid inrättandet av vuxenutbildningskurser underlättas,

3. beslutar att statsbidraget till handledare för universitetscirkel utgår med 75 % av handledararvodet, dock beräknat på högst det timarvode som utgår till universitetslektor som avlagt disputationssprov,

dels motionen 1971: 1309 av herr Wiklund i Härnösand m. fl. (s) vari hemställtts att riksdagen beslutar att

1. kommunerna åläggs att inrätta vuxenutbildningsråd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionen,

2. vuxenutbildningsråden åläggs ansvaret för intagningen av elever i den kommunala vuxenutbildningen,

3. det i propositionen 1971: 37 föreslagna 2-procentiga statsbidraget får användas för uppsökande verksamhet,

dels motionen 1971: 1356 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk) vari hemställtts att riksdagen beslutar att

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en utredning tillsätts med uppgift att utarbeta ett samlat förslag för hela vuxenutbildningen med särskilt beaktande av de vuxenstuderandes studiesociala situation och pedagogiska problem,

2. avslå förslaget om en begränsning av utbyggnaden av den kommunala vuxenutbildningen på gymnasieskolnivå,

3. som bidrag till studieförbund för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 13 900 000 kr.,

dels motionen 1971: 1358 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställtts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla att försöksverksamhet med heltidsanställda lärare och arvoderade huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen kommer till stånd fr. o. m. den 1 juli 1971,

dels motionen 1971: 1359 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställtts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentarisk utredning, i vilken ingår representanter för näringslivet och arbetsmarknadsorganisationerna, med uppgift att i enlighet med de riktlinjer

som angetts i motionen företa en samlad översyn av vuxenutbildningen i Sverige,

dels motionen 1971: 1360 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag syftande till ett införande av fria läromedel även i sådana gymnasiala skolor som handhas av enskild huvudman,

dels motionen 1971: 1362 av herr Wennerfors (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om sådana stadgcändringar att studierektor för vuxenutbildning ges möjlighet till tjänstgöring i den skolform han är utsedd att leda,

dels motionen 1971: 1363 av herr Wikström (fp) och fröken Andersson i Stockholm (c) vari hemställt att riksdagen måtte uttala att vid den fortsatta utbyggnaden av vuxenutbildningen de i motionen framförda synpunkterna måtte beaktas.

Utskottet

De studieformer som i dag kan erbjudas de vuxenstudierande har vuxit fram successivt. Folkhögskolorna och den övriga folkbildningen är äldst, medan den kommunala vuxenutbildningen fått sin nuvarande form genom 1967 års vuxenutbildningsreform. De reformer på vuxenutbildningens område som beslutades av förra årets riksdag var främst riktade till grupper med kort och bristfällig utbildning. Besluten innebar bl. a. särskilt kraftig höjning av statsbidragen till vissa typer av studiecirklar, stöd till den fackliga centrala kursverksamheten och förstärkt stödundervisning i den kommunala vuxenutbildningen. Angelägenheten av att vuxenutbildningen får vidgad omfattning kan belysas av att ännu år 1980 kommer — om inga speciella insatser görs — en mycket stor del av dem som då befinner sig i den relativt låga åldersgruppen 30—44 år att ha en kortare utbildning än grundskolan bakom sig. De förslag som Kungl. Maj:t i den förevarande propositionen förelagt riksdagen avser i första hand åtgärder som syftar till att i ökad utsträckning nå dem som har en kort och otillfredsställande grundutbildning. Dessa förslag ligger helt i linje med den grundsyn till vilken riksdagen redan tidigare anslutit sig.

I flera olika motioner uttalas önskemål om en samlad översyn av vuxenutbildningsområdet.

I samband med behandlingen av vuxenutbildningsfrågorna vid 1969 års riksdag (SU 1969: 46, s. 37) underströk statsutskottet vuxenutbildningens stora och växande betydelse i dagens och morgondagens samhälle. En glädjande utveckling var enligt utskottet i gång, men utskottet framhöll samtidigt att det inte saknades problem. Önskemål om översyn av bidragsreglerna för bl. a. studiecirkelverksamheten fördes fram. Det var över huvud taget enligt utskottets mening angeläget för det fortsatta

arbetet att man på grundval av en samlad översyn bildade sig en uppfattning om föreliggande problem och om hur de lämpligen borde lösas.

För en rad områden inom vuxenutbildningen har riksdagen därefter beslutat om ökade insatser. På grundval av propositionen 1969: 52 har beslut fattats om lärarutbildning för folkhögskolan m. m. (SU 1969: 112, rskr. 1969: 290). I propositionen 1970: 35 föreslogs dels en betydande höjning av bidraget till studiecirkelverksamheten, dels en prioritering av vissa cirklar. I samma proposition föreslogs också införande av statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. I förevarande proposition står den kommunala vuxenutbildningen i centrum för intresset. I 1970 och 1971 års särpropositioner har också översikter gjorts av nuläge och debatt på vuxenutbildningsområdet.

Genom fattade beslut, föreliggande förslag och fortsatta utredningar förs arbetet med utvecklingen av vuxenutbildningen nu successivt vidare. Utskottet delar för sin del den syn på angelägenhetsgraderingen av åtgärderna inom vuxenutbildningsområdet som föredragande statsrådet gett uttryck för. Utskottet har också noterat att sedan propositionen avlämnades två viktiga utredningsförslag lagts fram, nämligen dels pedagogikutredningens betänkande (SOU 1971: 24) Vuxenpedagogisk forskning och utbildning jämte översikten (DsU 1971: 1) Vuxenutbildning i Sverige, dels TRU-kommitténs betänkande (SOU 1971: 16) TV och radio i utbildningen, I Produktionsresurser. Även kompetensutredningens betänkande (SOU 1970: 21) Vägar till högre utbildning har nära samband med vuxenutbildningsfrågorna.

Struktur, dimensionering och organisation av den högre utbildningen behandlas av 1968 års utbildningsutredning. Utredningen prövar därvid möjligheten att utbildningsväsendet utvecklas mot ett mer systematiskt genomfört system för återkommande utbildning. U 68:s arbete kan bl. a. på sikt leda till en väsentligt förändrad fördelning mellan ungdoms- och vuxenutbildning. I flera andra pågående utredningar uppmärksammas de särskilda insatser som behövs för att möta vuxenutbildningens starkt varierande krav. Distributionen av vuxenutbildningen via etermedierna behandlas av TRU-kommittén, som fortsätter sitt arbete, och 1969 års radioutredning. Den viktiga frågan om vilka metoder som skall användas för att nå grupper med kort och ofta ofullständig utbildning kommer att bli belyst genom material från kommittén för försöksverksamhet inom vuxenutbildningen (FÖVUX). Inom skolöverstyrelsen pågår ett utredningsarbete om verkets organisation i syfte att bl. a. få en mer samlad behandling av vuxenutbildningsfrågorna. Av avgörande betydelse för de vuxnas möjligheter att tillgodogöra sig de förbättrade utbildningsmöjligheterna är studiestödets utformning, som utreds av kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX).

Vad utskottet här redovisat belyser den snabba utveckling som pågår på vuxenutbildningsområdet i linje med de av statsmakterna fastställda

principerna och antagna riktlinjerna. Utskottet, som vill understryka att dessa principer och riktlinjer står fast, finner det samtidigt angeläget framhålla att Kungl. Maj:t fortlöpande bör redovisa utveckling och utredningsläget på området. Sålunda bör Kungl. Maj:t till 1972 års riksdag lämna en sådan redogörelse. Redovisningen bör även innefatta de förslag som avses bli föremål för statsmakternas beslut. Utskottet vill vidare framhålla att det givetvis är viktigt att vuxenutbildningens olika former stöder och kompletterar varandra på ett så effektivt sätt som möjligt. I förevarande proposition har föredraganden berört bl. a. samordningsproblemen på det lokala planet och därvid uppehållit sig vid den roll vuxenutbildningsråden bör kunna spela. Det är enligt utskottets mening angeläget att frågorna om samordning och arbetsfördelning inom vuxenutbildningen även i övrigt — bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från FÖVUX — blir behandlade. Dessa frågor har samband också med lösningen av studiefinanseringsproblemen och bör därför enligt utskottets mening kunna belysas genom arbetet i SVUX. Det kan därvid visa sig nödvändigt med en vidgning av ramen för SVUX' uppgifter. En här antydd precisering av uppgifterna för SVUX bör enligt utskottet leda till att man ökar det parlamentariska inslaget i kommittén. I det längre perspektivet, sedan nu pågående utredningsresultat redovisats, kan frågan om en samlad översyn ånyo aktualiseras. Vad utskottet här har anfört i anledning av motionerna 1971: 372, 1971: 855, 1971: 1356 och 1971: 1359 bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.

I fråga om den kommunala vuxenutbildningen är avsikten att fr. o. m. budgetåret 1972/73 anpassa *utbildningsprogrammet* till de förändringar som för ungdomsutbildningens del beslutats för grundskolan och gymnasieskolans tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjer. Vad beträffar *utbildningsvolymen* har som framgår av det föregående i propositionen föreslagits att grundskolutbildningen i fortsättningen skall ytterligare prioriteras. För att göra detta möjligt är det enligt föredragandens mening nödvändigt att hålla igen expansionen på det gymnasiala stadiet. I detta syfte föreslås att av den för nästa budgetår föreslagna resursförstärkningen för den kommunala vuxenutbildningen ökningen av resurserna för utbildningen på gymnasieskolnivå skall begränsas till 10 % i förhållande till antalet undervisningstimmar under läsåret 1970/71. Av propositionen framgår vidare att man har för avsikt att söka uppnå en jämnare fördelning inom landet.

I motionen 1971: 1356 har yrkats att riksdagen skall avslå förslaget om en begränsning av utbyggnaden av den kommunala vuxenutbildningen på gymnasieskolnivå. Motionärerna påpekar att åtgärden kan komma att drabba många vuxenstudierande som planerat för gymnasiestudier vilka till följd av begränsningen av utbudet av kurser inte kommer att kunna fullföljas. Samma farhågor har kommit till uttryck i motionen 1971: 1363. I denna framhålls bl. a. att prioriteringen av grund-

skolkurserna och försöken att uppnå en jämnare fördelning av vuxenutbildningsutbudet inom landet inte får gå ut över de kommuner som i god tid startade utbyggnaden av sin vuxenutbildning, inte heller över enskilda individer som målmedvetet inriktat sig på en viss vuxenutbildning och planerat att under det närmaste året påbörja denna.

Utskottet har redan i det föregående tillstyrkt att grundskolkurserna prioriteras och har av samhällsekonomiska skäl funnit sig även böra acceptera den avvägning i fråga om den fortsatta utbyggnaden som föredraganden gjort. Detta ställningstagande grundar sig på att utskottet inhämtat att av ökningen med 10 % ca hälften kan beräknas komma att tas i anspråk för att uppnå en utjämnande effekt och att man därför kan räkna med en generell förstärkning i alla kommuner av resurserna för kurser på gymnasieskolans nivå med ca fem procent. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att ifrågavarande yrkanden i motionerna 1971: 1356 och 1971: 1363 inte bör föranleda någon åtgärd.

I propositionen betonas att det är förenat med stora svårigheter att ge enkla och schabloniserade regler för *intagningen* till vuxenutbildningen och att det därför måste bli fråga om en prövning som tillåter att individuella hänsyn kan tas. Det bör därför enligt föredragandens mening vara en uppgift för kommunerna att med ledning av de allmänna riktlinjer som redovisas i propositionen svara för intagningen. Uppgiften skall lämnas en särskild intagningsnämnd. Ett statsbidrag om totalt 2 % av statsbidraget till lärare och skollärare föreslås utgå till kommunerna som bidrag till utgifter för intagningsverksamheten och därmed sammanhängande åtgärder vid de kommunala vuxenskolorna.

Flera kommuner har i dag upprättat *vuxenutbildningsråd*. Utvecklingen beträffande inrättande av sådana råd är emellertid enligt propositionen ojämn. I motionen 1971: 1309 yrkas att kommunerna skall åläggas att inrätta vuxenutbildningsråd samt att råden skall åläggas ansvaret för intagningen av elever i den kommunala vuxenutbildningen.

Med hänsyn till kommunernas skiftande förhållanden anser föredraganden det inte lämpligt att i författning ålägga kommunerna att införa vuxenutbildningsråd. Utskottet delar denna uppfattning och avstyrker yrkandet i motionen 1971: 1309 om sådant åläggande. Av statsrådsprotokollet framgår vidare att det skall stå en skolstyrelse fritt att avgöra om man vill låta ett vuxenutbildningsråd få hand om intagningsverksamheten eller om man skall skapa ett nytt organ. Med hänsyn härtill synes motionen 1971: 1309 i vad den avser ansvaret för intagningen inte böra föranleda någon åtgärd.

I den under den allmänna motionstiden väckta motionen 1971: 199 yrkas en sådan ändring av de nuvarande statsbidragsbestämmelserna att det blir möjligt att till vuxenutbildningsråden knyta en studierådgivare med uppgift att biträda de vuxenstuderande med individuell studierådgivning och studieplanering. Förevarande motionsyrkande anknyter nära

till yrkandet i motionen 1971: 1309 att det förutnämnda nya statsbidraget skall få tas i anspråk för bestridande av kostnaderna för uppsökande verksamhet.

Utskottet vill understryka vad i motionerna 1971: 199 och 1971: 1309 uttalats om betydelsen av god information och studierådgivning. Såväl information och studierådgivning liksom också den uppsökande verksamheten är väsentliga led i den aktiva intagningsverksamhet som åsyftas med det i propositionen föreslagna statsbidraget. Beträffande yrkandet om utvidgad användning av det 2-procentiga schablonbidraget vill utskottet understryka betydelsen av en ökad studieaktivitet bland kortutbildade. Samma tankegångar återfinns i LOVUX-rapporterna. Utskottet får med hänvisning till det ovan anförda och med instämmande i motionerna som sin mening betona vikten av att schablonbidraget får användas för uppsökande verksamhet inklusive studierådgivning inom dessa grupper.

I fråga om *minimiantal elever* för inrättande av kurs gäller för närvarande att det krävs ett stadigvarande antal om tolv elever, vilket förorsakat problem för glesbygdskommuner. Kungl. Maj:t föreslår nu en gynnsammare föreskrift för orter utanför gymnasieort (s. k. g-ort) inom det allmänna stödområdet, nämligen att elevantalet i kurs skall vara lägst åtta. Däremot bör det enligt statsrådsprotokollet liksom hittills vara tolv i övriga fall, dvs. för g-ort inom det allmänna stödområdet och samtliga orter som ligger utanför det allmänna stödområdet. I motionen 1971: 1308 föreslås att den generösare bestämmelsen skall gälla samtliga orter utanför s. k. g-ort.

De statliga insatserna för vuxenutbildning har under senare år ökat kraftigt och Kungl. Maj:ts nu redovisade förslag innebär ytterligare medelsbehov. Utskottet ser den av Kungl. Maj:t föreslagna sänkningen av elevantal för kurs som ett led i statsmakernas successivt ökade satsning på vuxenutbildningen. Sedan konsekvenserna av förslaget bättre kan överblickas bör tiden vara inne att överväga den ytterligare förbättring i statsbidragsgivningen som föreslås i motionen. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts nu framförda förslag och avstyrker motionen 1971: 1308 i vad den avser elevantal för inrättande av kurs. I anledning av motionsyrkandet vill utskottet påpeka att nuvarande dispensmöjligheter kommer att finnas kvar.

Kungl. Maj:t hemställer om bemyndigande att meddela de bestämmelser som behövs för att införa ett system med *interkommunal ersättning* på den kommunala vuxenutbildningens område. Enligt propositionen har erfarenheterna visat att antalet elever i den lokala gymnasiala vuxenutbildningen som är hemmahörande i annan kommun är väsentligt större än väntat. Utskottet tillstyrker att Kungl. Maj:t får det begärda bemyndigandet. I motionen 1971: 1308 har framförts synpunkter på utformningen av bestämmelserna.

Motionärerna framhåller att bestämmelserna bör få en sådan utform-

ning att de underlättar samverkan mellan kommuner i glesbygd. Utskottet förutsätter att motionärernas synpunkter blir beaktade utan särskild åtgärd från riksdagens sida varför motionen 1971: 1308 i förevarande del kan avslås. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att angelägenheten att stimulera till vuxenutbildning i glesbygd särskilt stryks under i propositionen. I sådant syfte föreslår Kungl. Maj:t att statsbidrag skall utgå till resekostnader och traktamente för studiehandledare vid allmän studiecirkelverksamhet och lärare inom den kommunala vuxenutbildningen i det allmänna stödområdet utanför s. k. g-ort. Utskottet tillstyrker förslaget.

Lärarna inom den kommunala vuxenutbildningen är f. n. anställda som timlärare. Lärare i yrkesskolan kan dock i sitt tjänsteunderlag inräkna yrkesskolkurser. I propositionen uttalas nu att lärare i ungdomsutbildningen i kommuner i det allmänna stödområdet utanför s. k. g-ort bör medges möjlighet att i tjänsten inräkna undervisning i kommunal vuxenutbildning. Utskottet har inte funnit anledning till erinran häremot. Underlaget för lärartjänster i nämnda kommuner blir genom medgivandet större. Utredningar om och försöksverksamhet med fasta heltidstjänster som lärare och arvodestjänster som huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen har föreslagits i motionerna 1971: 864 och 1971: 1358.

Utskottet ser en utveckling mot fasta tjänster som naturlig men anser sig för närvarande sakna tillräckligt underlag för ett ställningstagande till ifrågavarande motionsyrkanden och avstyrker därför desamma. I den redogörelse till nästa års riksdag som utskottet anser att riksdagen bör begära synes det lämpligt att frågan om lärartjänster och huvudlärarna blir belyst ur olika synvinklar.

Fortbildningen av lärare inom vuxenutbildningen har tagits upp i motionen 1971: 71. Enligt vad utskottet inhämtat ägnas denna fråga en successivt ökad uppmärksamhet från skolmyndigheternas sida. Feriekurser anordnas och ett självinstruerande fortbildningsmaterial kommer att ligga klart till höstterminens början. Flera länsskolnämnder har tagit upp vuxenutbildningsproblem på studiedagtid. Frågan om föreskrifter om obligatoriska studiedagar måste bedömas mot bakgrunden av lärarnas anställningsform. Utskottet, som således funnit att man på flera håll inom skolväsendet arbetar aktivt för en förbättrad lärarfortbildning på vuxenutbildningens område, anser det angeläget att Kungl. Maj:t överväger vilka vägar som lämpligast bör väljas för att förbättra lärarnas möjligheter att komma i åtnjutande av och delta i fortbildning. Utskottet föreslår att riksdagen ger detta till känna för Kungl. Maj:t.

I motionen 1971: 1362 behandlas frågan om *studierektors tjänstgöring*. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är motiverat att i lärartjänst som innehas av arvodesanställd studierektor får ingå undervisning inom kommunala vuxenutbildningen. Enligt vad utskottet in-

hämtat torde inte någon åtgärd från riksdagens sida vara erforderlig för att syftet med motionen skall uppnås. Motionsyrkandet torde därför kunna avslås.

Utbildningsprogrammet för den statliga vuxenutbildningen vid skolorna i Norrköping och Härnösand avses liksom beträffande den kommunala vuxenutbildningen fr. o. m. budgetåret 1972/73 bli anpassat till de förändringar som för ungdomsutbildningens del beslutats för grundskolan och gymnasieskolans tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjer.

I propositionen påpekas att det i fråga om den muntliga undervisningen med nuvarande bestämmelser om erforderliga elevantal varit svårt att på förhand veta om en kurs kan komma till stånd. Detta har medfört stor osäkerhet för eleverna i den varvade undervisningen beträffande möjligheten att kunna fullfölja sina studieplaner. Problemet har uppmärksamrats även i den under den allmänna motionstiden väckta motionen 1971: 894, i vilken föreslås försöksverksamhet med lägre elevantal vid skolan i Härnösand.

Föredragande statsrådet anser av angivna skäl att formerna för resursanvisning till de statliga skolornas muntliga undervisning bör omprövas. Med hänsyn härtill och då förslag kan förväntas redan i skolöverstyrelsens anslagsframställning för nästa budgetår är i motionen 1971: 894 föreslagen försöksverksamhet inte påkallad. Motionsyrkandet avstyrkes därför.

Som tidigare anförts fattades förra året beslut om en rad förbättringar i arbetsvillkoren för *studiecirklarna*. Utskottet har i det föregående tillstyrkt Kungl. Maj:ts nu framförda förslag om statsbidrag till resekostnader och traktamente för studiehjälpare vid allmän studiecirkelverksamhet och tillstyrker också Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestämmelserna för universitetscirkelverksamheten. I motionen 1971: 1308 har framförts förslag om ytterligare ändring i dessa bestämmelser. Motionsyrkandet gäller statsbidraget till lärararvode.

Sedan 1963 är taket för bidrag till lärararvode 60 kr. per timme. Andelen statsbidrag har senare ökat till 75 % av arvodeskostnaden. SAMSUS har föreslagit, att bidragstaket skall vara 75 % av högst det timarvode som utgår till universitetslektor som avlagt disputationssprov och motionärernas yrkande överensstämmer med detta förslag.

Utskottet har inhämtat att kostnaden för den förordade ändringen kan komma att uppgå till 2 milj. kr. och är för sin del inte berett att föreslå härför erforderlig anslagsuppräknings. Utskottet avstyrker alltså ifrågakostnaden mot motionsyrkandet.

Statsbidrag utgår fr. o. m. budgetåret 1970/71 till löntagarorganisationerna för deras *centrala kursverksamhet* enligt beslut vid 1970 års riksdag. Bidraget avser kostnader för undervisning, resor och inackordering. Till ersättning för undervisningskostnader utgår stats-

bidrag med 100 % av de faktiskt utgående ersättningarna, dock högst 100 kr. per vecka. Till kostnader för deltagares resor utgår bidrag med hälften av de faktiska kostnaderna och för inackordering med 30 kr. per elevdygn. I motionen 1971: 372 har hemställts att riksdagen skall godkänna att statsbidrag till central kursverksamhet skall utgå till även annan organisation med direktanslutna medlemmar och att Kungl. Maj:t skall bemyndigas att fastställa föreskrift för statsbidraget.

Utskottet har inte funnit skäl föreligga för den yrkade vidgade statsbidragsgivningen. Motionen 1971: 372 avstyrks därför.

Läromedelsutredningen har föreslagit att läromedel skall tillhandahållas de studerande utan kostnad vid alla de utbildningsanstalter där studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet utgår.

Beträffande de utbildningar för vilka kommunerna är huvudmän eller eljest har ett betydande ansvar har föredragande statsrådet inte funnit av utredningen föreslagen lagstiftning behövlig för att man skall nå utredningens syfte. Vid primärkommunala gymnasiala skolor har fria läromedel införts i betydande omfattning i vad gäller ungdomsutbildningen. Däremot torde endast ett mindre antal kommuner ha infört fria läromedel för dem som deltar i vuxenutbildningen. Det är utskottets förhoppning att kommunerna här skall så snart som möjligt genomföra utredningens förslag.

Kungl. Maj:ts förslag i vad det gäller fria läromedel vid statliga utbildningsanstalter tillstyrker utskottet.

Läromedelsutredningens förslag att fria läromedel skall införas i samtliga gymnasiala skolformer för såväl ungdomsutbildning som vuxenutbildning innefattar även enskilda skolor liksom folkhögskolor. Vid enskilda utbildningar bör enligt utredningen möjligheterna att tillhandahålla och finansiera läromedel tillgodoses inom ramen för statsbidraget. Kostnaderna budgetåret 1971/72 har redovisats till ca 2 milj. kr. Kungl. Maj:t har inte förordat ifrågavarande ökade statsbidragsgivning. I motionen 1971: 1360 hemställs att riksdagen begär att Kungl. Maj:t framlägger förslag om fria läromedel i sådana gymnasiala skolor som handhas av enskild huvudman.

Utskottet anser sig inte kunna biträda nämnda motionsyrkande. Ett bifall till detta skulle innebära att studerandena vid ifrågavarande skolor i förhållande till andra studerande kom i särskilt gynnsam ställning i vad avser läromedel.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades förra året sakkunniga med uppgift att bedriva försöksverksamhet med viss vuxenutbildning (FÖVUX). Innevarande budgetår bedriver kommittén försöksverksamhet på ett tiotal orter. Av statsrådsprotokollet framgår att erfarenheterna från verksamheten visar att försöksperioden bör förlängas. Utskottet har ingen erinran häremot eller mot förslaget om formerna för finansieringen av verksamheten nästa budgetår.

Försöksverksamheten avser att i studiecirklar och uppsökande verksamhet systematiskt pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja de spärrar och hinder, som nu utestänger vuxna med kort och bristfällig ungdomsutbildning och som av sociala, psykologiska, geografiska eller andra skäl inte anser sig ha möjlighet att nu delta i samhällets vuxenutbildning. Avsikten är att vinna erfarenhet som kan komma det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningsområdet till godo, så att även de lågutbildade, lågavlönade och kulturellt sämst lottade kan utnyttja de utbildningsresurser samhället ställer till förfogande.

Med anledning av det i motionen 1971: 871 framställda yrkandet vill utskottet redovisa att FÖVUX enligt planen för sitt arbete under nästa budgetår kommer att genomföra uppsökande verksamhet syftande till studiecirkeldeltagande för hemarbetande kvinnor. Planen är godkänd av Kungl. Maj:t och motionsyrkandet sålunda numera tillgodosett, varför motionen kan avslås.

Vad slutligen beträffar för nästa budgetår erforderliga medelspanvisningar under nu ifrågavarande anslagsrubriker har kostnaderna för bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna beräknats till 130 milj. kr., för bidrag till studiecirkelverksamhet till likaledes 130 milj. kr. och för bidrag till studieförbund till 8,9 milj. kr. I motionen 1971: 1356 har yrkats att till sistnämnda ändamål skall anvisas ytterligare 5 milj. kr. eller sålunda tillsammans 13,9 milj. kr.

Studieförbundens verksamhet utgör en väsentlig del av vuxenutbildningen och en förstärkning av medelspanvisningen utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit synes i och för sig motiverad. Utskottet har emellertid funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts i förevarande proposition föreslagna anslagsbelopp. Utskottet avstyrker sålunda yrkandet i motionen 1971: 1356.

Under återopande av det anförda och då utskottet ej funnit anledning till särskilt uttalande i anledning av vad Kungl. Maj:t i övrigt anfört och föreslagit hemställer utskottet

att riksdagen

1. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1971: 372, 1971: 855, 1971: 1356 och 1971: 1359 anfört beträffande fortsatt behandling av frågorna om samordning och arbetsfördelning inom vuxenutbildningen,
2. godkänner vad i statsrådsprotokollet i fråga om den kommunala vuxenutbildningen förordats beträffande utbildningsprogram,
3. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1971: 1356 och 1971: 1363, förstnämnda motion såvitt nu är i fråga, godkänner vad i statsrådsprotokollet i fråga om den kommunala vuxenutbildningen förordats beträffande utbildningsvolymer,
4. avslår motionen 1971: 1309 i vad avser vuxenutbildningsråd,

5. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionen 1971: 1309 såvitt nu är i fråga godkänner vad som i statsrådsprotokollet beträffande kommunal vuxenutbildning förordats i fråga om intagning av elever,
6. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1971: 199 och 1971: 1309 anfört beträffande i statsrådsprotokollet förordat statsbidrag till intagningsverksamhet m. m.,
7. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1308 såvitt nu är i fråga godkänner i statsrådsprotokollet förordad ändring i fråga om minimiantal elever för inrättande av kurs,
8. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1308 såvitt nu är i fråga bemyndigar Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser som behövs för att införa ett system med interkommunal ersättning på den kommunala vuxenutbildningens område,
9. avslår motionerna 1971: 864 och 1971: 1358 om lärartjänster m. m.,
10. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionen 1971: 71 anfört beträffande lärares fortbildning,
11. avslår motionen 1971: 1362 om studierektors tjänstgöring,
12. godkänner vad som förordats i statsrådsprotokollet i fråga om inrättande av och skolledning för särskild skolenhet med kommunal vuxenutbildning m. m.,
13. godkänner vad som i övrigt förordats i statsrådsprotokollet om kommunal vuxenutbildning,
14. avslår motionen 1971: 894 om viss försöksverksamhet,
15. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1308 såvitt nu är i fråga godkänner vad som förordats i statsrådsprotokollet om studiecirklar,
16. avslår motionen 1971: 372 i vad avser statsbidrag till central kursverksamhet,
17. godkänner vad som förordats i statsrådsprotokollet om fria läromedel vid statliga läroanstalter,
18. avslår motionen 1971: 1360 om statsbidrag till fria läromedel vid enskilda skolor,
19. medger att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln får tas i anspråk under budgetåret 1971/72 för försöksverksamhet med viss vuxenutbildning,
20. avslår motionen 1971: 871 om viss uppsökande verksamhet,
21. till *Bidrag till driften av kommunala skolor för vuxna* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 130 000 000 kr.,

22. till *Bidrag till studiecirkelverksamheten* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 130 000 000 kr.,
23. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971: 1356 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett anslag av 8 900 000 kr.

Stockholm den 6 maj 1971

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Mårtensson (s), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Dahl (s), herrar Johansson i Skärstad (c), Berndtson i Linköping (vpk), fru Söder (c), herrar Jonsson i Alingsås (fp), Strindberg (m) och fru Laag (s).

Reservationer

1. beträffande *kurser på gymnasieskolans nivå* av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 8 som börjar med »Utskottet har» och slutar med »någon åtgärd» bort ha följande lydelse:

»Förslaget om att ökningen av kurserna på gymnasieskolans nivå begränsas till 10 % torde enligt utskottets mening innebära att många människor hindras från att fullfölja sina utbildningsplaner. Den uttalade avsikten att satsa särskilt på grupper med låg utbildning, varom enighet råder, torde inte främjas av att spärrar införs för den gymnasiala utbildningen. Tvärtom kan införande av sådana spärrar redan efter så kort tid av vuxenutbildning på gymnasienivå inverka menligt på hela vuxenutbildningens område. Utskottet anser sig därför inte kunna godta den i propositionen föreslagna begränsningen av kurser på gymnasieskolans nivå.»

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

- »3. med bifall till motionen 1971: 1356 och i anledning av motionen 1971: 1363, förstnämnda motion såvitt nu är i fråga, avslår Kungl. Maj:ts förslag om begränsning av expansionen av den kommunala vuxenutbildningen på gymnasieskolnivå,»

2. beträffande *lärtjänster* av herrar Nordstrandh (m) och Strindberg (m) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med »Utskottet ser» och slutar med »olika synvinklar» bort ha följande lydelse:

»Det står nu enligt utskottets mening alltmer klart att lärarorganisationen inom den kommunala vuxenutbildningen behöver förstärkas. Många skäl talar härför. Fasta lärartjänster inom vuxenutbildningen medför ökad stabilitet. Vuxenutbildningens starka expansion understryker behovet av lärare som på heltid kan ägna sig åt uppgifterna inom densamma. Med en fast medarbetarstab ökas möjligheterna att skapa en skola särskilt anpassad till de vuxenstuderandes behov. Vuxenstudier på dagtid främjas. Förslag om fasta heltidstjänster som lärare och arvodestjänster som huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen bör därför läggas fram snarast. Då emellertid ett sådant förslag inte kan presenteras och verkställas omgående men behoven redan nu är mycket stora, synes det lämpligt att genast ta initiativ till en försöksverksamhet, varvid också erfarenheter kan vinnas till gagn för utformningen av det definitiva förslaget. Försöksverksamheten bör kunna starta nästa år.»

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

- »9. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1971: 864 och 1971: 1358 förordat om anordnande fr. o. m. den 1 januari 1972 av försöksverksamhet med fasta heltidstjänster som lärare och arvodestjänster som huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen,»

3. beträffande *statsbidrag till central kursverksamhet* av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Johansson i Skärstad (c), fru Söder (c), herrar Jonsson i Alingsås (fp) och Strindberg (m) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 12 som börjar med »Utskottet har» och slutar med »avstyrks därför» bort ha följande lydelse:

»Utskottet är ense med motionärerna om att många andra organisationer har medlemmar med lika starkt behov av utbildning som löntagarorganisationerna. Det finns vidare, som framhålls i motionen 1971: 372, en rad organisationer, vilkas medlemmar har minst lika stora ekonomiska svårigheter då det gäller att delta i centralt anordnade kurser som löntagarorganisationernas medlemmar kan ha. Utskottet tillstyrker därför det i motionen 1971: 372 framställda yrkandet om statsbidrag till central kursverksamhet. För ändamålet bör för nästa budgetår beräknas 500 000 kr.»

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

- »16. bifaller i motionen 1971: 372 framställt yrkande om statsbidrag till central kursverksamhet och i anledning härav till *Central kursverksamhet* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 500 000 kr.,»

4. beträffande *statsbidrag till studieförbunden* av herr Berndtson i Linköping (vpk) som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 13 som börjar med »Stu-

dieförbundens verksamhet» och slutar med »motionen 1971: 1356» bort ersättas av text med följande lydelse:

»Studieförbundens verksamhet utgör en väsentlig del av vuxenutbildningen. Riksdagen har i olika sammanhang betonat värdet av förbundens insatser. Såvitt utskottet kan bedöma måste den minskade utbyggnadstakten inom kommunala vuxenutbildningen av det gymnasiala stadiet få till konsekvens växande anspråk på studieförbunden och deras aktiviteter.

Därtill kommer att förbunden har sin givna plats när det gäller att för vuxenutbildning aktivera dem som inte nås av utbildningsutbudet. Även i detta avseende är det betydelsefullt att förbundens anslag avvägs så att verksamheten kan få den intensitet som är en förutsättning för att i propositionen angivna mål skall uppnås.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet att anslaget till studieförbunden i enlighet med förslaget i motionen 1971: 1356 tas upp med 13,9 milj kr.

Kungl. Maj:ts förslag i övrigt om medelsanvisningar tillstyrker utskottet.»

dels att utskottets hemställan under 23 bort ha följande lydelse:

- »23. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1971: 1356 såvitt nu är i fråga till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisar 13 900 000 kr.»

Särskilt yttrande

av herrar Nordstrandh (m) och Strindberg (m) som anförde:

»Strävan att införa fria läromedel bör gälla *alla* gymnasiala skolor, även dem som har enskilda huvudmän. För närvarande har långtifrån alla kommunala gymnasiala skolor fria läromedel, och generellt statsbidrag för fria läromedel vid gymnasiala skolor med enskilda huvudmän skulle i dagens situation kunna gynna studerandena vid dessa skolor i jämförelse med flertalet elever vid de kommunala gymnasiala skolorna. Då det övervägande antalet kommunala gymnasiala skolor infört fria läromedel, bör emellertid läromedelsfrågan — inom ramen för statsbidragsgivningen — lösas även för de gymnasiala skolorna med enskilda huvudmän. Vi utgår från att så kommer att ske i enlighet med läromedelsutredningens förslag.»

